

OVER DEN
E E N H O O R N ,

DOOR

A. H. Verster van Wulverhorst.

Met Afbeeldingen.

Er zijn weinig onderwerpen, op het gebied der dierkunde, waarover zoo veel geschreven en getwist is als over den eenhoorn, zonder dat nogthans het vraagstuk tot klaarheid is gebracht. Van dáár, dat door eenigen dit dier, met de hydra en den basiliskus, naar het gebied der sprookjes wordt verwezen, terwijl anderen deszelfs bestaan als onbetwistbaar beschouwen.

De verschillende berigten die men omtrent een viervoetig dier met eenen hoorn op het voorhoofd, in de vroegere en latere schrijvers vermeld vindt, zijn dikwerf zeer duister, widderspreken zich meestal onderling, of zijn zoodanig verward, dat elk kritisch onderzoek ligtelijk schipbreuk lijdt; doch het is, mijns inziens, de vraag: of dit niet hoofdzakelijk dáár aan is toe te schrijven, dat men steeds getracht heeft de onderscheidene verhalen, opgaven en aanwijzingen tot één en hetzelfde dier terug te brengen, in plaats van hen onderling aan den toets eener schifting te onderwerpen? — De vergelijking van hetgene over deze stof in sommige schrijvers verspreid ligt, heeft mij tot het opperen dezer vraag en hare toestemmende beantwoording geleid; de gronden daarvan zal ik trachten in deze proeve uit een te zetten.

De bronnen, die ik heb geraadpleegd, wijzen, indien ik niet dwaal, van zelve den weg om de verschillende overleveringen en berigten, die omtrent den eenhoorn bestaan, tot drie onderdeelen te herleiden, als betreffende: 1° een fabelachtig wezen; 2° den rhinoceros en 3° de eene of andere antilopensoort.

Niemand, althans van eenige kennis, zal aarzelen om de sfinksen en griffoenen, met de draken en lintwormen der middeleeuwen, onder de fabelachtige monsters te rangschikken.

Met het zelfde regt kan men daar onder begrijpen de eenhoornige gedrochten, wier afbeeldingen op de bouwvallen van Persepolis, de grafsteden van Petra en elders gevonden zijn. — Onder de eersten is vooral opmerkelijk het gevecht tusschen een aanzienlijk — welligt koninklijk — persoon met een monsterachtig dier, dat eenen hoorn aan het voorhoofd draagt en welks gedaante een zamenstel van den leeuw en den griffoen oplevert (Pl. 1, fig. 1); terwijl de kop van het zelfde monster op eene der versieringen van die grafsteden wordt aangetroffen (Pl. 1, fig. 2). Op deze gedenkteekenen komen tevens koppen van eenhoornige monsters voor,

die klaarblijkelijk aan den vorm van het paard ontleend zijn (Pl. 1, fig. 3). — Het door CTESIAS beschreven dier (1) behoort evenzeer onder de fabelachtige als de eenhoorn der middeleeuwen, waar over later. ARISTOTELES immers zegt van dezen schrijver, welke slechts vijftig jaren vóór hem leefde, dat men op zijne berigten weinig staat maken kan (2); bovendien laat zich uit het verhaal van CTESIAS genoegzaam opmaken, dat hij het aan vertelsels ontleend, en slechts een hielbeen (*os astragali*) gezien heeft. Het is de beschrijving zelve, die hij van dat been geeft, welke dit gevoelen versterkt; hij beschrijft het, namelijk, als geheel vermiljoenkleurig en zeer zwaar. Hieruit mag men afleiden, dat dit been opzettelijk met die verfstof was gekleurd en daarvan doortrokken; te meerder daar men dergelijke beenderen reeds destijds, gelijk nog heden die der schapen bij het bikkelen, tot een spel schijnt gebruikt te hebben (3); want, dat het oorspronkelijk deze kleur en zwaarte had, is te ongerijmd. Men kan dus met grond veronderstellen, dat zij die dat been vertoonden tevens de vreemde beschrijving van het dier, waaraan zij het toedichtten, geleverd hebben, en dat hetgene ARISTOTELES van den indischen ezelt zegt (4), aan het verhaal van CTESIAS is ontleend, vermits ook hij van het hielbeen spreekt. — Op den oryx, dien hij gelijktijdig vermeldt, zal ik later terugkomen.

Intusschen waren weinige overleveringen zoo algemeen verspreid geworden, zoo zeer in de volksverhalen ingeweven, als die van het bestaan van een eenhoornig, viervoetig dier, waaraan de verbeeldingskracht, als om strijd, de meest fantastische vormen leende.

Geen wonder dus, dat de ontdekking der tanden van den narwal — *Monodon monoceros* — de gelegenheid aanbood om in de ligtgelovige, aan het wonderbare gehechte middeleeuwen, zoo bij de geleerden als bij het volk, aan de sage van den eenhoorn weder nieuw leven te geven; geen wonder, dat baatzucht of andere bedoelingen, tegen betere overtuiging in (5), deze tanden voor de hoornen van den eenhoorn deden doorgaan en tot allerlei opgesmukte verhalen aanleiding vonden, om ze tegen voor dien tijd ongehoorde prijzen (6) te verkoopen. Van dáár, dat men ze in de vorstelijke verzamelingen en de kerkelijke schatkamers bewaarde, gelijk in die van St. Denys, van Windsor en van St. Marie te Utrecht (7), waar die tanden, als groote zeldzaamheden, onder den naam van eenhoornen vertoond werden. — Het dient tevens vermeld te worden, dat onder deze zeldzaamheden zoogenaamde eenhoornen voorkomen die uit olifantstanden vervaardigd zijn en meestal den vorm van die des narwals nabootsen.

Bovendien strekte de ontdekking dezer laatsten, den geleerden ten spoorslag tot het ophalen van alles wat omtrent den eenhoorn bekend was, en het was natuurlijk, dat toen CTESIAS, voor zoo veel zijne schriften door PHOTIUS bewaard zijn, en ARISTOTELES werden geraadpleegd. Het gevolg hiervan was, dat aan den gewaanden eenhoorn de gedaante van het paard of van den ezelt werd toegedicht, en de heraldische eenhoorn, even als de afbeelding, die uit de middel-

(1) PHOTIUS heeft ons, in zijne *Bibliotheca*, cod. 72, p. 91, de volgende beschrijving, door CTESIAS van den indischen ezelt gegeven, bewaard: „Hun lijf is wit, het hoofd rood, hunne oogen blaauwachtig, de hoorn, die zij aan het voorhoofd dragen, is eene el lang. Twee palmen van het hoofd af gemeten is hij wit, het middelste gedeelte „zwart, het uiteinde rood en spits.”

(2) *Hist. animalium*, VIII, 33.

(3) *Ibid.* II, 7.

(4) l. c.

(5) Het schijnt aan ALBERTUS MAGNUS bekend geweest te zijn, dat de zoogenaamde eenhoornen van een zeedier afkomstig waren; althans hij spreekt (*De animalium proprietate*, lib. XXIV) van een' visch die eenen hoorn draagt, waarmede hij de schepen doorboort.

(6) Bij de inneming der fransche stad St. Bertrand door SUS, in 1588, bevond zich onder den behaalden buit een zoogenaamde eenhoorn, die op tachtig duizend kroonen geschat werd. D'AUBIGNÉ. *Histoire universelle*, III, liv. 2, ch. 10.

(7) In die kerk waren er drie voorhanden, welke tot kandelaars op het hoog-altaar gebruikt werden en waaraan men groote waarde hechtte. *Balavia sacra*, II, bl. 655.

eeuwen tot ons overkwam en nog op uithangborden, of op oude prenten voortleeft, is hoogstwaarschijnlijk hiervan afkomstig. Ook heeft men reeds destijds den indischen ezel met den oryx vermengd; want in een handschrift van de XIV^{de} eeuw wordt eene randteekening in miniatuur gevonden, in welke versierselen een ridder is aangebragt, die met zijne lans eenen eenhoorn doorsteekt, welke in den schoot eener dame zijne toevlugt zoekt; zijnde de eenhoorn onder de gedaante van een paard met gespleten hoeven afgebeeld, en de hoorn dien hij draagt, kennelijk een narwalstand (Pl. 11, fig. 4).

Het is hier de plaats om van eene fabel te spreken, die omtrent den eenhoorn verhaald werd en waarvan het moeilijk is den oorsprong op te speuren; slechts met eenige zekerheid kan men aannemen, dat zij van grieksche afkomst, en door de arabische schrijvers overgenomen is. EL DEMIRI (1) zegt, dat men de volgende list gebruikt om den eenhoorn te vangen: men biedt hem eene maagd of schoone jonkvrouw aan, die zich in zijn hol nederzet, en in wier schoot hij zich nederlegt om hare melk te zuigen, waar hij zeer op belust is; hij wordt dan dronken even als van wijn; nu naderen de jagers en kunnen hem zonder moeite bemagtigen. ISIDORUS (2) had vroeger bijna hetzelfde gezegd, doch hij zwijgt van het zuigen en zegt alleen, dat de eenhoorn zijn hoofd aan den boezem der maagd nederlegt en daarop in eenen bedwelmenden slaap geraakt. — Op deze of dergelijke wijze verhaald, vindt men dit sprookje bij sommige schrijvers terug.

Even opmerkelijk is het oudtijds gevestigde gevoelen omtrent het onfeilbare tegengif, dat de hoorn des eenhoorns opleverde. CTESIUS, ter aangehaalde plaats, voegt bij zijne beschrijving van den indischen ezel, dat men uit die hoornen drinkkoppen vervaardigde; dat zij die er uit dronken niet konden vergeven worden en ook van vallende ziekte (3) bevrijd bleven. AELIANUS (4) noemt insgelijks den hoorn van den indischen ezel of eenhoorn, onder de tegengiften. — Het geloof aan deze kracht van den eenhoorn, is vrij algemeen verspreid geweest. Wij vinden er o. a. een staaltje van in het aanhangsel der *Mémoires de messire Olivier de la Marche*, waarin de hofstaat van KAREL DEN STOUTE wordt beschreven; daar wordt, ter gelegenheid der pligten, die schenker en voorsnijder te vervullen hadden, herhaaldelijk gesproken van »*l'espreuve de la Licorne*». Men ging zelfs zoo ver, dat men aan dezen hoorn de kracht toekende van bedorven water te zuiveren en onschadelijk te maken (5). Hier valt aan niets anders te denken dan aan de tanden van den narwal, die onder den naam van »eenhoorn», tot in de vorige eeuw, onder de geneesmiddelen gerekend werden en in gebruik bleven. SEBA, die geloof aan de krachten van dit middel hechte, zegt (6) dat men in de meeste apotheken slechts een stukje bewaarde, om het te kunnen vertoonen, en aan de patienten schrapstel van olifantstanden toediende. Ook het slakkenhuisje of kokertje van *Dentalium entalis*, »wolfstand» genoemd, uit de Middellandsche zee, werd vroeger insgelijks, onder den naam van »eenhoorn» als geneesmiddel gebruikt (7).

Onder de fabelachtige monsters, die in eenige betrekking tot den vermeenden eenhoorn staan, verdient eindelijk nog vermelding eene afbeelding voorkomende in het plaatwerk van den jongen CHAMPOLLION, *Monumens de l'Égypte et de la Nubie*, Paris 1836. — De vorm der pooten en van den staart, alsmede de vlekken op de huid, leveren eenige overeenkomst op

(1) De schrijver, die dezen bijnaam — waaronder hij het meest bekend is — droeg, heette eigenlijk KEMALADDIN ABOUBAKA MOHAMMED BEN ISSA; hij stierf in 1405 en heeft eene historie der dieren nagelaten.

(2) *Originum*, XII, 2.

(3) Deze vermeende kracht schijnt later ook op de zoogenaamde »elandsklaauwen» te zijn overgebragt.

(4) *Hist. animalium*, III, 41.

(5) W. FRANZ, *Hist. animalium*, XI, 4.

(6) *Thesaurus*, II, bl. 142.

(7) SCHLEGEL, Handleiding tot de beoefening der dierkunde, II, bl. 412.

met den panter; terwijl de zonderling gevormde hoorn, door zijne plaatsing op den neus, aan den rhinoceros herinnert (Pl. 1, fig. 5).

Dat de rhinoceros het zijne ruimschoots tot de verhalen omtrent den eenhoorn heeft bijgedragen, is buiten twijfel. — Wanneer wij AELIANUS (XVI, 20) aan den door hem beschreven eenhoorn — die, volgens hem, in het binnendeel van Indië, onder den naam van *kartozonos*, zoude voorkomen — de pooten van den olifant en den staart van het zwijn zien geven, ontstaat de overtuiging, dat hij het dier zelve niet gezien heeft, en slechts eene door vertelsels verminkte beschrijving van den rhinoceros geeft. Hoezeer PHILE grootendeels AELIANUS heeft nageschreven, heeft hij echter, naar zijne gewoonte, diens verhaal wat opgesierd, zoo door het sprookje, dat de rhinoceros zijnen hoorn zoude wisselen (1), even als dit bij de hertensoorten plaats heeft, als in de beschrijving van dien hoorn, waarbij hij duidelijk het oog op den narwalstand gehad heeft (2). Evenzeer is ook de beschrijving die PLINIUS (VIII, 21) van den eenhoorn geeft, op geen ander bekend dier toepasselijk dan op den rhinoceros. De eenhoornige indische stieren, met ongespleten hoeven, waarvan hij eenige regels vroeger schrijft, en de indische ezels met eenen hoorn, waarvan hij later spreekt (XI, 46), zijn hoogstwaarschijnlijk niets dan herhalingen van hetgene CTESIUS en ARISTOTELES geschreven hebben.

Het dier waarvan GARCIA AB HORTO, wiens werk door CLUSIUS in het latijn is vertaald, melding maakt, is insgelijks slechts naar verhalen beschreven; doch die beschrijving levert de meeste overeenkomst met den rhinoceros op; ik zeg, de meeste, want men mag niet uit het oog verliezen, dat hij op de vertelsels van anderen afging, en hoe die verhalen altijd worden opgesierd is aan niemand, die eenige belezenheid heeft, onbekend. Het verdient opmerking, dat hier van eenen in alle rigtingen beweegbaren hoorn gesproken wordt, en wanneer men de beschrijving die PLINIUS (VII, 21) van zeker dier, dat hij *eale* noemt, geeft, met die van GARCIA AB HORTO vergelijkt, raakt men in verzoeking om te gelooven, dat zij gedeeltelijk aan den eerstgemelde is ontleend. GARCIA zegt, volgens de vertaling van CLUSIUS (3), van geloofwaardige mannen vernomen te hebben, dat tusschen de kaap de Goede Hoop en de kaap Currentes een landdier gevonden wordt, welk zich ook in de zee ophoudt en de manen en den kop van een paard heeft — zonder daarom een zeepaard te zijn — met eenen hoorn van twee handpalmen lang, die het dan regts dan links, dan opwaarts dan nederwaarts bewegen kan. Dit dier zou moedig met den olifant strijden, en zijn hoorn werd als tegengift geprezen.

In den brief van FRESNEL, fransch consul te Djeddah, aan de fransche akademie van wetenschappen te Parijs, voorkomende in het *Journal asiatique* van Maart 1844, wordt van een eenhoornig dier melding gemaakt, dat onmiskenbaar voor eenen rhinoceros moet gehouden worden. Het is opmerkelijk, dat volgens die beschrijving het dier met den hoorn heen en weder slingert, terwijl FRESNEL, op een ander getuigenis afgaande, die omstandigheid onmiddelijk daarna weder in twijfel trekt. Voor het overige levert het verhaal weinig op, dat niet op den rhinoceros toepasselijk is, vooral wanneer men de hoogere plaatsing en de kleur van den hoorn aan de gewone onnaauwkeurigheid, of opsmukking van zoodanige verhalen toeschrijft en daarbij steeds in het oog houdt, dat FRESNEL het dier niet gezien heeft en ook de hoop opgeeft van het in het vervolg te zullen zien. Ik wil nog aanstippen, dat zijne pooten bij die van den olifant worden vergeleken; dat zijne huid als gepantserd, dikker dan die van den rhinoceros, beschreven wordt; dat de wijze waarop het zijnen vijand aanvalt ook volkomen met de geaardheid van dit dier strookt; in een woord, dat het mij onbegrijpelijk schijnt,

(1) *De animalium proprietate*. Trajecti 1730, p. 167.

(2) *Ibid.* p. 163.

(3) VON MÜLLER, *Das Einhorn*, Stuttgart 1852, p. 30.

wanneer FRESNEL niet dadelijk tot de overtuiging komt, dat hij slechts met een opgesierd verhaal, den rhinoceros betreffende, te doen had.

Ofschoon eene taalkundige beschouwing én buiten mijn bereik, én buiten mijn bestek ligt, meen ik niettemin, bij de behandeling van het aandeel, dat de rhinoceros in het vraagstuk van den eenhoorn heeft, met een woord te moeten gewagen van eenige vertalingen en uitleggingen der H. S., voor zoo veel het hebreuwsche woord *reem* of *rem* betreft, hetwelk, volgens het gevoelen der meeste taalkenners, in het algemeen »het hooge dier» beteekent.

In de Septuaginta wordt dit woord door »*μωρόντινος*», in de Vulgata, voor zoo veel Numeri, Deuteronomium en Hiob betreft, door »*rhinoceros*», en in de Psalmen en Jesaia door »*unicornus*» vertaald; in eene nederduitsche overzetting, door de universiteit van Leuven in 1553 uitgegeven, komt overal »eenhoorn» voor. LUTHER heeft dezelfde vertaling; de Staten-bijbel insgelijks. VAN DER PALM »wilde stier» en »woudstier» (1). ALLIOLI, in zijne overzetting der Vulgata in het hoogduitsch, 1851, heeft in de boeken van Mozes en in Hiob »*Nashorn*», en in de Psalmen en Jesaia »*Einhorn*»; terwijl hij in de verschillende noten van »*wilde Büffel*» en van den »*Oryx, eine wilde, gefährliche Ziegenart mit hohen, spitzigen Hörnern*» gewag maakt. Aan het slot dezer korte uitweiding meen ik nog te moeten aanmerken, dat het, volgens de nieuwste natuuronderzoekers, hoogst onwaarschijnlijk is, dat in Palestina wilde buffels voorkwamen.

Onder de beeldwerken door DE BRUYN (2) op de bouwvallen van Persepolis gevonden en afgebeeld, vindt men eene soort van antilope met eenen langen, achterwaarts gekromden hoorn, waarbij het dier door eenen daar nevens gaanden persoon wordt vastgehouden (Pl. I, fig. 6). — ARISTOTELES van den oryx sprekende (II, 1) zegt, dat dit dier eenen hoorn en gespleten hoeven heeft. PLINIUS schrijft (XI, 46) woordelijk hetzelfde. De dieren welke BARTHEMA in den tempel te Mekka zag (3) kunnen, tenzij men de vrij duidelijke beschrijving geweld wil aandoen, niet wel tot een ander geslacht, dan dat der antilopen gebragt worden; immers de slanke, dunne pooten en de gespleten hoeven, welke hij met die der geiten vergelijkt, laten daaromtrent geen redelijken twijfel over. Vermits hij hier van jonge dieren spreekt, waren welligt diegene, welke hij later als koeijen vermeld, niets anders dan oudere individu's van dezelfde antilopensoort; ofschoon OKEN overhelt om ze tot den rhinoceros te brengen (4).

In de verhandelingen van het zeeuwsche genootschap te Vlissingen, van 1792 (XV, voorb. bl. LVI), komt een omstandig verslag voor, door zekeren basterd-hottentot SLINGER gegeven, omtrent een eenhoornig dier, dat door hem en zijne medgezellen werd gedood. De hoogleeraar C. MULDER (5) is van gevoelen, dat dit dier tot eene antilopensoort behoorde; doch de omstandigheid, dat de hoorn niet aan het voorhoofdsbeen, maar alleen aan de huid vastzat, zoude hiertegen bezwaren kunnen opleveren en aan den rhinoceros doen denken, indien men niet steeds had opgemerkt en nog voortdurend kan opmerken, hoezeer de beschrijvingen door leeken in de natuurkunde van het een of ander dier gegeven, bij het onderzoek niet alleen onjuist, maar meestal geheel verkeerd worden bevonden; de neiging tot overdreven versieringen — om geen ander woord te gebruiken —, die bij personen zoo als de hier betrokkene meestal bestaat, niet medegerekend. Bovendien was het dier door SLINGER, volgens zijn eigen verhaal, reeds eenige jaren geleden in gezelschap met andere hottentotten geschoten; terwijl de beschrijving, die hij er later van gaf, op het volgende neêrkomt. Het had wel iets van

(1) In de uitbreiding en verklaring van het boek Job, uit het engelsch door J. VAN DEN HONERT, F. HZ. Amsterdam 1743, bl. 50 in de noot, wordt insgelijks tot de vertaling van den grondtekst door »wilde stier» overgeheld.

(2) Reizen door Persie en Indië. Amsterdam 1714.

(3) VON MÜLLER, p. 28 en 30.

(4) *Allgem. Naturgesch.* VIII, p. 1189.

(5) Tijdschrift voor natuurlijke geschiedenis en physiologie, II, bl. 68, noot (3). De daar voorkomende belangrijke verhandeling is opzettelijk over de tanden van den narwal geschreven.

een paard, was lichtgrijs van kleur, doch aan de kaken met smalle, witte streepjes. Voor den kop droeg het eenen hoorn van armslengte, die aan het voetstuk eene gelijke dikte had. Omstreeks het midden was deze hoorn platgedrukt, doch aan den punt zeer spits; hij was niet op het voorhoofdsbeen, maar enkel in de huid vastgegroeid. De kop had overeenkomst met dien van het paard, en de hoogte van het dier was als die van een gewoon kaapsch paard. De grijze ooren waren wat grooter dan die der buffels. De staart, die tamelijk lang was, had in de verte eenige overeenkomst met dien van het paard, doch hij was vleeziger en met korte haren bezet; hij eindigde in eenen ronden, witten kwast, die de grootte van eenen appel had. De hoeven waren rond gelijk paardenhoeven, doch gespleten als die der runderen. — Uit eene dergelijke beschrijving is het bezwaarlijk eenige gevolgtrekking te maken, doch de gespleten hoeven, doen hier aan eene antilopensoort denken. — Evenzeer is het moeilijk te bepalen, tot welke soort de afbeeldingen van eenhoornige dieren, die op rotsen in de binnenlanden van de kaap de Goede Hoop gevonden zijn, betrekking hebben; te minder daar SPARMANN die afbeeldingen niet zelf gezien heeft. Dezelfde onzekerheid bestaat omtrent de beelden van eenen eenhoorn, die DELALANDE en zijn reisgenoot VERREAUX aldaar op een messenheft gesneden vonden (1). — De beschrijvingen die RUPPEL, volgens verhalen van anderen, van een in noordelijk Afrika voorkomend, eenhoornig dier geeft, dat aldaar *nillekma* of *anase* genaamd wordt, stemt zoo volkomen met den antilopenvorm overeen, dat daarbij aan geenen anderen te denken valt. Hij zegt (2) het volgende over de *nillekma*: »De berigten, die ik van personen uit verschillende standen ontving, komen alle daar in overeen, dat het dier eene rosachtige huid heeft, de grootte van een klein paard, den slanken vorm der gazelle, en dat het mannelijke geslacht eenen langen, regten, dunnen hoorn aan het voorhoofd draagt, welke bij het vrouwelijke ontbreekt. Eenigen voegden daarbij, dat het gespleten hoeven had, anderen, dat het eenhoevig was. Het bewoont de steppen die zich ten zuiden van Kordofan uitstrekken, loopt buitengewoon snel en komt slechts toevallig tot aan de Kordofan begrenzende bergen van Koldagi. Ik sprak zelfs drie verschillende arabieren, die het gedoode dier met eigene oogen gezien hadden. Een mijner slaven gaf mij, uit eigen beweging, toen hij de door den heer HELF (3) in de woestijn van Karti geschoten antilopen zag, eene met de later ingewonnen berigten volkomen overeenstemmende beschrijving van de *nillekma*. Hij had in zijn vaderland daarvan gegeten en beschreef mij zijnen lichaamsbouw, als die van een zeer fraai dier.” — Bij eene andere gelegenheid ontving RUPPEL van eenige arabieren berigten omtrent het aanzijn van den eenhoorn in de genoemde steppen; zij noemden het *anase*. Hij meldt daarvan het volgende: »De beschrijving dezer arabieren, die den eenhoorn, bij gelegenheid van eenen strooptogt langs de oevers van de Bacher el abiad, gezien hadden, stemt volkomen overeen met die welke mij, in Kordofan, door mijnen slaaf was gegeven; zij voegden er de stellige verzekering bij, dat het dier gespleten hoeven had.” — Over deze verhalen, die klaarblijkelijk op den oryx betrekking hebben, heeft reeds de bekende natuuronderzoeker HAMILTON SMITH zijn gevoelen uitgesproken en daarin niets anders dan eene der soorten dezer familie gezien (4).

Tot eene der antilopensoorten schijnt insgelijks betrekking te hebben eene oude tekening, uit Italië afkomstig, welke BOCHARDT in zijn Hierozoicon heeft afgebeeld en die ik heb overgenomen (Pl. 11, fig. 7). De type der tekening komt mij voor de XVde eeuw aan te duiden; doch het is twijfelachtig, of zij dieren uit Afrika dan wel uit Azië voorstelt.

In Perzië, zag PIETER VAN DEN BROEK (5), in 1623, eene soort van bok — antilope? —

(1) *Dictionn. classique d'hist. nat.* IX, p. 372.

(2) *Atlas zur Reise im nördlichen Africa*, p. 30.

(3) De reismakker van RUPPEL.

(4) GRIFFITH, *Animal kingdom*, IV, p. 182.

(5) *Nederl. reizen*, VIII, bl. 107.

met eenen hoorn op het voorhoofd, die zoo sterk groeide, dat hij van tijd tot tijd moest worden afgezaagd (1).

Ik ga over tot een merkwaardig feit uit onzen tijd: de ontdekking van eenhoornige antilopen in Thibet, van de soort *tschiroe* — *Ant. Hodgsonii*, ABEL —, waaromtrent het een en ander bij elkander gebragt en vrij omstandig beschreven is, in de reisbeschrijving van den zendeling HUC (2); een werk, dat den stempel van naauwkeurige waarneming draagt en zeer lezenswaardig is. Het gedeelte, dat over dit onderwerp handelt, kwam mij belangrijk genoeg voor om het over te nemen:

»De eenhoorn, dien men langen tijd als een fabelachtig wezen beschouwd heeft, bestaat werkelijk in Thibet. Men vindt hem dikwerf voorgesteld op de beeld- en schilderwerken der tempels van Bhudda. In de noordelijke provincien van China ziet men dit dier dikwerf afgebeeld op de landschappen, die de herbergen versieren. De bewoners van Ataza spraken van dit dier zonder eenige meerdere belangstelling, even als van de overige antilopensoorten welke, in groot aantal, in hunne gebergten voorkomen. Wij hebben het goed geluk niet gehad, gedurende onze reis door Boven-Azië eenhoornen op te merken. Maar alles, wat men er ons van verhaalde, strookte slechts om de merkwaardige bijzonderheden te bevestigen, die de heer KLAPROTH, over dit onderwerp, in het *Journal asiatique* heeft bekend gemaakt. Wij hebben het niet ongepast geoordeeld hier eene belangrijke aantekening op te nemen, welke die geleerde oriëntalist, van eene veel omvattende kennis, bij eene vertaling der reis van LOU-HOA-TEHOU gevoegd heeft:

»De eenhoorn van Thibet wordt in de taal van dat land *sérou*; in het mongoolsch *kéré* genoemd. In het chineesch wordt hij *tou-kio-cheou* — het dier met eenen hoorn — of *kio-touan* — regte hoorn — geheeten. De mongolen verwisselen dikwerf den eenhoorn met den rhinoceros, welke in de mandschou-taal *bodi-gourgou*, en in de sanskrietsche *kladga* genoemd wordt, door den laatsten insgelijks *kéré* te heeten.

»Van den eenhoorn wordt bij de chinezen voor het eerst melding gemaakt in een hunner werken, dat de geschiedenis der twee eerste eeuwen van onze jaartelling behandelt. Men vindt daar, dat het wilde paard, de mouflon en de *kio-touan*, dieren zijn die niet in China te huis behooren, dat zij in Tartarije leven en dat men zich van de hoornen der laatsten bediende om daaruit bogen te vervaardigen, welke »bogen van eenhoorn” genoemd worden.

»De chinesche, mahomedaansche en mongoolsche historieschrijvers berigten eenparig de volgende overlevering, betreffende eene gebeurtenis die plaats had in 1224, toen TCHINGGISKHAN zich gereed maakte om Indië aan te vallen. »Deze overweldiger van Thibet — zoo luidt het mongoolsche verhaal — maakte zich gereed om in *Emedkek* — Indië — door te dringen. Toen hij den berg Djadanaring besteeg, zag hij een wild dier hem te gemoet komen, van de soort *sérou*, welke slechts eenen hoorn op het hoofd draagt; dit dier knielde drie malen voor den vorst, als ware het om hem eerbied te betuigen. Terwijl een ieder over deze gebeurtenis verbaasd stond, riep de vorst uit: Het rijk van Indostan is, naar men verzekert, de plaats waar de verhevene BOUDDHA en BODDHISATVA geboren werden, even als de magtige BODGA, die vorsten der oudheid; wat mag het nu beduiden, dat een sprakeloos dier mij even als een mensch begroet?” Na het uitspreken dezer woorden keerde hij naar zijn vaderland terug. »Ofschoon deze gebeurtenis fabelachtig is, bewijst zij daarom niet minder het bestaan van een eenhoornig dier in het gebergte van Thibet. Er zijn in dat land ook plaatsen, die hunnen naam van het groot aantal dezer dieren, die er bij troepen leven, ontleenen, gelijk de streek

(2) Deze beschrijving levert wel eenige overeenkomst op met de oude afbeelding in Persepolis (Pl. 1, fig. 6).

(3) *Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine*, par M. Huc. Tournai, J. Casterman et fils, 1850. II, p. 371.

» van *Sérou-Dziöng*, in het oostelijk gedeelte der provincie Khan, nabij de grenzen van China gelegen.

» Een thibetaansch handschrift, dat de majoor LATTER in de gelegenheid was te bezigtigen, noemt den eenhoorn » de *tsopo* met eenen hoorn”. Een hoorn van dit dier werd naar Calcutta » gezonden; hij was vijftig centimeters lang en had er elf in den omtrek; van den wortel af » werd hij dunner, en eindigde in eenen punt. Hij was bijna regt, zwart en wederzijds een » weinig plat gedrukt; hij had vijftien ringen, welke slechts aan de eene zijde van den hoorn » verheven waren.

» De heer HODGSON, engelsch resident in Nepaul, is er eindelijk in geslaagd zich eenen een- » hoorn te verschaffen en heeft het vraagstuk, omtrent het bestaan dezer soort van antilope, welke » in het zuidelijk gedeelte van Thibet *tchirou* genaamd wordt, buiten twijfel gesteld. Het is het- » zelfde woord als *sérou*, slechts anders uitgesproken, uithoofde der verschillende dialekten van » de zuidelijke en noordelijke gedeelten.

» De huid en de hoorn, door den heer HODGSON naar Calcutta gezonden, zijn afkomstig van » eenen eenhoorn, welke in de diergaarde van den radjah van Nepaul is gestorven. Hij was » aan dezen vorst geschonken door den lama van Digourtchi, die er veel werk van maakte. » De lieden, die het dier in Nepaul bragten, deelden den heer HODGSON mede, dat de *tchirou* zich » bij voorkeur ophield in de schoone vallei of vlakte van Tingri, welke door de Arroun besproeid » wordt, en in het zuidelijk gedeelte der thibethaansche provincie Tsang is gelegen. Om zich van » Nepaul naar deze vallei te begeven, trekt men door de bergengte van Kouti of Nialam. De » nepaulers noemen de vallei van de Arroun *Tingri Meidam*, van de stad Tingri, die op de linker- » zijde van die rivier ligt; zij is vol van zoutlagen, rondom welke zich de *tchirous* in troepen » verzamelen. Men beschrijft deze dieren als bijzonder schuw, wanneer zij in den wilden staat » zijn; zij laten zich door niemand naderen en vlugten bij het minste gerucht. Wanneer men » hen aanvalt, bieden zij moedig wederstand. Het mannelijk en het vrouwelijk geslacht heb- » ben hetzelfde uiterlijk.

» De vormen van den *tchirou* zijn bevallig, even als die van alle antilopen; hij heeft dezelfde » onvergelykelijke oogen, als alle de dieren van dat geslacht. Zijne kleur is rosachtig, gelijk » die van het kalf der herten, op het bovenlijf, van onderen wit. Zijne onderscheidende kente- » kens zijn: vooreerst, een zwarte, lange en spitse hoorn, met drie weinig merkbare bogten » en met kringvormige ringen aan het benedeneinde; deze ringen zijn meer verheven aan het » voorste, dan aan het achterste gedeelte van den hoorn; voorts, twee haarbosjes voortkomende » uit den buitenrand van elk neusgat; vele borstelharen omgeven den neus en den mond, en » geven aan den kop van het dier eenen lompen vorm. Het haar van den *tchirou* is stug en » schijnt hol, even als dat van alle dieren, welke ten noorden van den Himalaya voorkomen, » die de heer HODGSON in de gelegenheid is geweest te onderzoeken. Dit haar is omstreeks vijf » centimeters lang; het is zoo dicht, dat het voor het gevoel eene soort van vaste massa schijnt. » Onder het haar is de huid van den *tchirou* met een zeer fijn en zacht dons bedekt, even als » die van alle viervoetige dieren, die de hooge streken van het Himalaya-gebergte bewonen.” (1)

Ofschoon van hetgene in dit bericht voorkomt ook elders het een en ander vermeld wordt, meende ik de aandacht daarop meer bepaald te moeten vestigen, vermits wij er het bewijs in vinden, dat in Thibet, zoo al geene bestendige eenhoornige variëteit der *tchiroe*, althans zeer vele individus dezer soort gevonden worden, aan welke een der beide hoornen doorgaans ontbreekt, of dat — en dit is waarschijnlijk — een hoorn dikwerf wordt afgestoten.

Velen hebben gemeend in de afbeeldingen, die op egyptische gedenkteeken voorkomen, het stellig bewijs van het bestaan van eenhoornige antilopen, als afzonderlijke diersoort, te vinden; mijns inziens, is deze meening geheel ongegrond. Immers, wanneer wij eene zoodanige afbeel-

(1) In 's Rijks museum van natuurlijke historie te Leijden, bevindt zich een fraai exemplaar van *Ant. Hodgsonii* dat, even als in den regel alle antilopen, twee hoornen heeft.

ding beschouwen (Pl. 1, fig. 8), valt al dadelijk in het oog, dat zij wel is waar slechts eenen hoorn, maar tevens ook slechts een oor vertoont. Deze laatste omstandigheid zoude welligt het bewijs kunnen opleveren, dat de figuur zoo streng in profiel geteekend is, dat even als de eene hoorn den anderen, zoo ook het eene oor het andere bedekt; indien niet op die zelfde gedenkteeken vele afbeeldingen van antilopen met twee hoornen en een oor (Pl. 1, fig. 9) en ook, hoewel hoogstzeldzaam in profiel, met twee hoornen en met twee ooren (Pl. 1, fig. 10) voorkwamen. Afbeeldingen die twee ooren bij eenen hoorn vertoonen, zijn in het aangehaald werk van CHMAPOLLION; dat ik raadpleegde, niet voorhanden; terwijl de honden en soortgelijke dieren, dan eens met een, dan eens met twee ooren zijn voorgesteld. — Geheel anders is het met de afbeelding op de ruïnen van Persepolis (Pl. 1, fig. 6) gelegen, waar, bij eenen hoorn op het voorhoofd, duidelijk twee ooren zichtbaar zijn.

Men heeft vroeger tegen het bestaan van een viervoetig dier met eenen hoorn op het voorhoofd het bezwaar geopperd, dat die hoorn alsdan op het midden van den voorhoofdsnaad zoude moeten geplaatst zijn, en dat deze omstandigheid eene afwijking van de normale zamenstelling des schedels, in het algemeen, zoude opleveren; althans wanneer die hoorn niet, even als die van den rhinoceros, alleen in de huid bevestigd was; doch deze tegenwerping verliest hare kracht door de latere ontdekking, dat het beenachtig uitwas of derde hoorn (1) die zich op het voorhoofd der mannelijke giraffe bevindt, op een afzonderlijk, tusschen den voorhoofdsnaad ingeschoven been — *os triquetrum* — is bevestigd; terwijl zich ook bij het wijfje de sporen van een dergelijk been doen opmerken. Evenwel is hier uit slechts een bewijs voor de mogelijkheid, niet voor de zekerheid, van het bestaan des eenhoorns te putten. Bij eenhoornige antilopen, welke ook de oorzaak dezer anomalie zijn moge, zal natuurlijkerwijze die eene hoorn wel ter zijde van den voorhoofdsnaad, en niet midden op denzelfden, bevestigd zijn; terwijl het spoor der hoornpit van den niet ontwikkelde, of afgestoten tweeden hoorn, onmisbaar aan de tegenovergestelde zijde moet gevonden worden.

In 1852 heeft VON MULLER het hierboven aangehaald werk over den eenhoorn in het licht gegeven, hetwelk én om zijnen inhoud, én vooral om zijne strekking allezins opmerking verdient. — De geleerde schrijver, die er vele der hier opgeteekende feiten in aanhaalt, heeft zich hoofdzakelijk in eene taalkundige beschouwing over de beteekenis van het hebreuwsche woord *reem* of *rem* verdiept; geene der oudste talen blijft onaangeroerd, en het eerste gedeelte is ruimschoots met hebreuwsche, chaldeeuwsche, syrische, arabische en ethyophische schrijfteekens opgeluisterd. De verschillende lezingen der betrekkelijke plaatsen in het O. T. worden in die talen wedergegeven, om er de slotsom uit te trekken, dat het woord *reem* een vlug, sterk, gehoornd, wild, gevaarlijk, aan het rundergeslacht verwant dier beteekent; terwijl vervolgens, mede op grond der vertaling door *μυρόκερας*, in de Septuaginta, wordt uitgemaakt, dat dit dier slechts eenen hoorn droeg.

De strekking van dit geschrift is onmiskenbaar: alles wat over den eenhoorn overgeleverd, verhaald en geschreven is, moet tot eene eenige diersoort, het *reem* der H.S., herleid worden. Hoe de schrijver daarbij te werk gaat en hoe dikwerf het een en ander, naar dien verplichten vorm, moet worden verkneed, zal bij de lezing genoegzaam in het oog vallen; indien niet reeds de opdracht aan den koning van Pruisen, die naar men zegt veel belang in het vraagstuk van den eenhoorn stelde, de bedoeling om tot eene regtzinnige oplossing te geraken, moest doen vooronderstellen.

Het slot laat zich niet wel zonder bevreemding lezen, en strekt tevens tot een staaltje der manier waarop VON MULLER argumenteert. — Die geleerde zag, in de Ambraser verzameling

(1) P. GILLIUS, die in de XVIde eeuw zijn werk *De vi et natura animalium* schreef, spreekt reeds van dezen derden hoorn. BUFFON, *Hist. nat.* Amsterdam 1770, XIII, p. 12. — Dit werk van GILLIUS is hoogstzeldzaam en noch in de koninklijke bibliotheek, noch in die der Leijdsche akademie voorhanden.

te Weenen, drie hoornen, welke in den catalogus, als »twee kromme en een regte hoorn van rhinocerossen” vermeld waren. Hij beschrijft den laatsten, die bijzonder zijne aandacht vestigde, op de volgende wijze: »De hoorn is geheel regt, ruim twee voeten lang, aan het grondstuk omstreeks vier duimen dik. Zijne kleur, die door den tijd schijnt verbleekt te zijn, is »bruin, donkerder aan het voetstuk, aan de punt sterk in het rood overgaande. De samen»stelling heeft eenige overeenkomst met die van den hoorn des rhinoceros, waarvan hij zich »evenwel daardoor onderscheidt, dat hij vroeger eene beenderpit bevatte, die zich niet meer in »de nu ledige holte bevindt. De hoorn is boven het voetstuk afgezaagd, zoodat men niet met zeker»heid zeggen kan, hoedanig hij op den kop bevestigd was.” Hij voegt er eene noot bij, waarin hij den lezer verzoekt, bij deze beschrijving niet uit het oog te verliezen, dat hij dezen hoorn slechts door de ruiten eener glazenkast kon beschouwen en het hem niet vergund werd (!) het voorwerp in de hand te nemen.

Desniettenstaande maakt hij evenwel de gevolgtrekking: dat deze hoorn tot den eenhoorn en tot geen ander dier behoort. Hoe hij verder, uit de enkele beschouwing van dezen, aan het grondstuk afgezaagden hoorn, de wijze waarop hij op het voorhoofd geplaatst, en beweegbaar was als een stellig feit beslist, moet, mijns inziens, de verwondering in hooge mate opwekken.

Van de omstandigheid, waardoor zich bij hem de overtuiging van het bestaan van een eenhoornig dier, met eenen beweegbaren hoorn, had gevestigd, geeft hij — bladz. 55 en volg. — een verhaal, dat ik gemeend heb te moeten overnemen.

»Gedurende mijn verblijf in Kordofan stond ik, te Melpess, in betrekking tot iemand, die mij »onderscheidene dieren voor mijne verzameling beloofde en ook gedeeltelijk leverde. Hij heette »FAK-ACHMET, zijn stand was schriftgeleerde en bedelmonnik; hij, die veel in zijn land had »rondgereisd, kende de levenswijze en geaardheid van vele dieren. Eenmaal vroeg hij mij: »of ik niet een *anasa* hebben wilde? Op mijne vraag: welk dier dit was? gaf hij mij de vol»gende beschrijving, welke mij het hart van verrassing deed kloppen; doch de voorzigtigheid »gebood, mijne aandoening te verbergen; want een arabier laat ligtelijk aan zijne verbeeldings»kracht den vrijen teugel, zoodra hij bemerkt, dat zijn verhaal groote belangstelling opwekt.

»De *anasa* — dus ving hij aan — is zoo groot als een ezel, heeft een dik, groot lijf en dunne »pooten, grof haar, gelijk aan dat van een varken, en eenen dergelijken staart. Op het voor»hoofd heeft hij eenen langen hoorn — hierbij wees hij de lengte, van de toppen der vingers »tot aan de borst, — dien hij, wanneer hij in het veld rondloopt, laat hangen; doch zoodra hij »getergd wordt, of zich boos maakt, rigt hij den hoorn op. Alsdan is dit dier te vreezen en »gevaarlijk. — Waar is de *anasa*? vroeg ik. — Ginds, antwoordde hij, naar het zuidwesten wij»zende en de namen van eenige, die landstreek bewonende, stammen opnoemende. — Wie heeft »u gezegd, dat het daar voorkomt? vroeg ik verder. — O, ik heb het zelf gezien, levend in de »steppe en dood toen het de zwarten bragten, om het te eten en van zijne huid schilden te ma»ken. — Gij zijt een leugenaar, — viel ik in — gij hebt het stellig niet gezien; ongetwijfeld »heeft een ander u de zaak verhaald en nu houdt gij vol, het dier gezien te hebben! — Nu be»gon hij het, bij zijnen, mijnen en des profeten baard te bevestigen en te bezweren; ik lagchte »en weigerde hem geloof te schenken. Toen legde hij den duursten eed der Moslim af; hij »zwoer, zijne vrouwen niet weder te zullen zien, wanneer zijn verhaal onwaarachtig was; en ik »alle omstandigheden wikkende, zag mij genoodzaakt mijnen twijfel gedeeltelijk op te geven.

»Eensklaps viel mij in, dat FAK-ACHMET welligt met zijn dier den rhinoceros kon bedoelen, en »ik riep uit: ik ken uwen *anasa*; hij komt aan den Bacher el-abiad voor en men noemt hem »ook *fertit*! — O, neen! — hernam hij — de *fertit* is geheel iets anders; zie de *finjahn* (koffij»kop) die gij in de hand houdt, die is uit den hoorn van den *fertit*, niet met dien van den *anasa* »te verwisselen. — Het kleine, turksche kopje, waarin men mij zoo even de koffij gebragt had, »was werkelijk uit rhinoceroshoorn vervaardigd; een voorwerp van weelde, dat men dikwerf bij

»rijke turken vindt, vermits zij gelooven, dat men in zoodanig kopje de koffij niet vergiftigen kan, dewijl hij in dat geval onmiddellijk begint op te bruisen.

»Geruimen tijd na het ontvangen dezer mededeeling, trof ik, in een ander gedeelte van »Kordofan, eenen slavenhandelaar aan, die zoo even van eene reis in de meer zuidelijk gelegen streken terug kwam, en buiten alle betrekking tot mijnen eersten berigtgever stond.

»Hij heette HADJ-EDRISS, bezat een vlug begrip, en kon mij op vele vragen behoorlijk antwoorden. Zonder eenige aanleiding kwam hij, in den loop des onderhouds, van een dier »te spreken, dat hij insgelijks *anasa* noemde en mij op de zelfde wijze beschreef, als het vroeger FAK-ACHMET gedaan had. Hij verhaalde, dat hij en zijne medgezellen, kortelings »geleden, met een transport slaven uit het zuiden komende, een *anasa* gedood en opgegeten hadden. Het vleesch was zeer goed en smakelijk."

Alles wat door mij is aangehaald en kortelijk toegelicht zal, mijns inziens, voldoende zijn om de stelling te bevestigen, dat wij bij de verschillende verhalen omtrent den eenhoorn, óf aan eene oude overlevering omtrent een fabelachtig monster, óf aan den rhinoceros, óf aan de eene of andere antilopensoort moeten denken; terwijl welligt die oude overlevering niet zonder invloed op de vertaling van den grondtekst, in de Septuaginta, is geweest, waardoor de eenhoorn in het oog van velen eene geheiligde authenticiteit heeft verkregen. Daarom moest de ontdekking der narwalstanden, gedurende de middeleeuwen en later, eene hoofdrol spelen in het doen herleven en opsieren van alles, wat omtrent den eenhoorn in de oude schrijvers en in de volksoverleveringen was bewaard gebleven. Ieder reiziger nam gretig alles op wat hem over dit onderwerp ter oore kwam, of daarop slechts eenige betrekking had, en sierde dit op naar den fantastischen vorm, die óf meestal geheel uit de lucht gegrepen, óf naar de gedaante van het paard, met eenen narwalstand gewapend, was zamengesteld, en dikwerf trad ook de rhinoceros, ten gevolge van een opgesmukt verhaal, als de vermeende eenhoorn op.

Wanneer wij echter de aantekeningen der latere reizigers tot een geheel brengen, blijft er een feit over, dat moeilijk valt te ontkennen, het bestaan, welligt, eener bestendige variëteit, of althans het veelvuldig voorkomen van toevallig verminkte, eenhoornige individu's van den *tschiroe* — *Ant. Hodgsonii* (1) — in Thibet, hetwelk waarschijnlijk daardoor ontstaat, dat hunne hoornen, uithoofde hunner lengte en geringe dikte, zeer dikwerf aan breken en afstoten onderhevig zijn; vooral wanneer men de kracht dezer dieren en den moed waarmede zij elkander aanvallen in aanmerking neemt (2). Deze bij den *tschiroe* dikwijls voorkomende omstandigheid, heeft ongetwijfeld tot het van ouds verbreid gevoelen, dat de eenhoorn in Midden-Azie bestaat, aanleiding gegeven; even als dezelfde oorzaken bij den oryx (3), tot de vestiging van een dergelijk volksgeloof in Afrika, kunnen geleid hebben. Pater LOBO (4), die in zijne reis door Abyssinië, volgens verhalen, den eenhoorn onder de gedaante van een paard met eenen hoorn voor den kop beschrijft, heeft aangeteekend, dat men hem in het landschap Nanina, dikwerf onder andere dieren had zien weiden. Wanneer men in het oog houdt, dat de antilopen van elke soort steeds in afzonderlijke troepen te zamen blijven, valt hier aan niets anders dan aan een dezer dieren, waaraan eenen hoorn ontbreekt, te denken. Uit de hierbij gevoegde afbeelding (Pl. 1, fig. 11) des hoorns van eenen eenhoornigen *tschiroe* blijkt

(1) OKEN zegt, in zijne *Allgem. Naturgeschichte*, VII. p. 1369, dat deze antilope tot het geloof aan het bestaan des eenhoorns in Indië, heeft aanleiding gegeven.

(2) HAMILTON SMITH, in het aangehaalde werk van GRIFFITH, IV, p. 198.

(3) Dat ook bij den oryx individu's met een, en soms met meer dan twee hoornen voorkomen, blijkt uit PALLAS Specil. Zool. fasc. XII, p. 61, en uit AELIANUS, *de natura anim.* XV, 14.

(4) Naauwkeurige verzameling der gedenkwaardigste zee- en landreizen. Leiden, 1707, XXVII, p. 19.

duidelijk genoeg, dat hij niet midden op het voorhoofd, maar op het regter voorhoofdsbeen bevestigd was (1).

Vermits, eindelijk, noch SPARMANN, noch FRESNEL, noch RUPPEL, noch HUC, noch VON MULLER de door hen vermelde eenhoornige dieren zelf hebben gezien, maar slechts vertelsels van anderen, die geene natuurkundigen waren, op goed geloof aangenomen en geboekt hebben, blijft, mijns inziens, de ontdekking van den eenhoorn, als zelfstandige diersoort, — zonder de mogelijkheid van zijn bestaan te willen betwisten — nog steeds voor de toekomst bewaard.

(1) HAMILTON SMITH, in het aangehaalde werk van GRIFFITH, IV, p. 199.

